

Науковий комітет Національної Ради з питань розвитку науки і технологій Ключові положення реформування науки України (серпень 2019)

Абревіатури:

НДНТР - наукові дослідження та науково-технічні розробки

ВВП – валовий внутрішній продукт

ЗВО – заклад вищої освіти

НДІ – науково-дослідний інститут

НФД – Національний Фонд Досліджень

ГРБК – головний розпорядник бюджетних коштів

НАНУ – Національна академія наук України

НАПНУ – Національна академія педагогічних наук України

НААН – Національна академія аграрних наук України

НАПрНУ – Національна академія правових наук України

НАМНУ – Національна академія медичних наук України

НСД – Національна Система Дослідників

ВРУ – Верховна Рада України

НРРНТ – Національна Рада з питань розвитку науки і технологій

Цей документ є стислим та доопрацьованим викладенням ключових положень запропонованої Науковим комітетом Національної ради України з питань розвитку науки і технологій (НК НРРНТ) програми реформування наукової сфери, вперше поданої до Кабінету міністрів України у березні 2018 р. Він відображає бачення НК НРРНТ основних принципів, які мають бути покладені в основу реформування наукової сфери України у короткостроковій (3 роки) перспективі.

Реформа наукової сфери повинна бути частиною загальної реформи економіки та суспільної сфери країни з орієнтацією на розвиток наукоємних виробництв та послуг і розбудову ефективної соціальної та інформаційної політики, що стимулюватиме попит на відповідні дослідження і розробки, у тому числі стосовно забезпечення обороноспроможності держави.

ЯК ЗРОБИТИ ВИТРАТИ НА НАУКУ ЕФЕКТИВНИМИ

- До 2022 року сумарний обсяг бюджетних та позабюджетних (від бізнесу, приватних фондів, міжнародних програм та грантів) коштів, що виділяються на підтримку НДНТР повинен сягнути щонайменше 1% ВВП. При цьому пропонується така динаміка росту бюджетного фінансування: 2020р. – 0.35%, 2021р. – 0.50% 2022р. – 0.65%. У середньостроковій перспективі (найближчі 10 років) сумарний обсяг має досягти середнього по країнах ЄС рівня 2% ВВП в основному за рахунок збільшення позабюджетних коштів.
- Державне бюджетне фінансування НДНТР складається з базового фінансування наукових установ та ЗВО, грантового фінансування через Національний фонд досліджень, Фонд розвитку інновацій та інші державні фонди, фінансування за державними цільовими науково-технічними та соціогуманітарними програмами. Розподіл базового бюджетного фінансування на державному рівні та рівні окремих ГРБК здійснюється на основі результатів державної атестації та рейтингування науково-дослідних установ та ЗВО. Державна атестація базується на кількісних об'єктивних і питомих (у перерахунку на одного співробітника) критеріях оцінки

ефективності науково-дослідної роботи, диверсифікованих за галузями науки.

- Частка грантової підтримки НДНТР через НФД та інші державні фонди у 2022 р. повинна становити не менше 30% від загального бюджетного фінансування НДНТР, причому збільшення частки грантової підтримки повинно досягатися не за рахунок скорочення базового фінансування. Пропонується така динаміка росту бюджетного фінансування НФД: 2020р. – 10%, 2021р. – 20 % 2022р. – 30%. Державне грантове і програмно-цільове фінансування здійснювати лише на конкурсній основі згідно міжнародних стандартів анонімного рецензування проєктів, оцінки якості їх виконання та уникнення конфлікту інтересів.
- Відповідно до Національної стратегії інноваційного розвитку розробити детальний план впровадження системи законодавчих і фінансових стимулів державної підтримки інноваційної діяльності на всіх рівнях її реалізації (освіта, наука, техніка і технологія, підприємства всіх форм власності).
- Створити самоврядну організацію «Національна Система Дослідників», яка, з використанням бюджетних та інших коштів буде здійснювати індивідуальну фінансову підтримку успішних учених, незалежно від їхнього відомчого підпорядкування, відповідно до міжнародних критеріїв оцінки та інноваційності їх досягнень. Учасники НСД також становлять національний пул експертів для НК і Уряду та виступають рецензентами наукових проєктів для НФД та експертами для ЦОВВ та інших державних органів. Прикладом пілотного проєкту цього типу є регіональна Львівська Система Дослідників, яку запроваджено у 2019 р. (<https://scientist.lvivcity.gov.ua/>).
- Впроваджувати нові процедури і вимоги до присвоєння наукових ступенів і вчених звань на основі міжнародно-визнаних критеріїв якості наукового доробку з метою виправлення негативного тренду останніх років до зниження якості та професіоналізму вітчизняних наукових кадрів.
- Скасувати доплати за науковий ступінь і вчене звання для осіб, які не працюють на наукових та/або науково-педагогічних посадах у науково-дослідних і науково-освітніх установах (всіх підпорядкувань і форм власності).
- Розробити та здійснити комплекс заходів з підвищення суспільного статусу і престижу професії науковця.
- Запровадити спеціальні державні науково-технічні, освітньо-наукові і соціогуманітарні програми та відповідні бюджетні програми для створення ключових передумов відновлення наукового потенціалу України, зокрема:
 - відбору обдарованої молоді та роботи з нею (включаючи соціальну підтримку) на етапі отримання середньої та вищої освіти з метою підготовки наукових та науково-технічних кадрів;
 - модернізації парку обладнання наукових і науково-освітніх установ, які віднесені до вищої кваліфікаційної групи за

результатами державної атестації, та оснащення сучасним обладнанням установ та підрозділів, що створюються за новими організаційними моделями (державні ключові лабораторії, дослідницькі університети, наукові об'єднання і кластери тощо);

- створення дослідницьких та цифрових інфраструктур, підтримки заходів із впровадження принципів відкритої науки;
- розвитку механізмів стимулювання наукової продуктивності дослідників (зокрема в рамках Національної Системи Дослідників);
- забезпечення молодих науковців та викладачів ЗВО житлом та можливістю стажування в закордонних дослідницьких установах і університетах;
- залучення визначних іноземних вчених для роботи в Україні і повернення успішних українських учених, що працюють за кордоном.

Розподіл коштів за спеціальними програмами проводити із якнайширшим залученням механізмів і процедур, що встановлюються НФД.

СУЧАСНІЙ НАУЦІ - СУЧАСНІ ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ.

- Провести за єдиними принципами державну атестацію наукових установ всіх підпорядкувань з визначенням оцінки на рівні структурних підрозділів, а також атестацію наукових співробітників.
- Провести інвентаризацію наукових ресурсів дослідницьких установ і ЗВО всіх ГРБК і національних академій (майно, обладнання, кадри) із створенням єдиної бази даних про діюче наукове обладнання.
- За результатами державної атестації та інвентаризації, у системі науково-дослідних установ і ЗВО всіх підпорядкувань відповідно до їхніх профілів та місій створюються умови для укрупнення науково-дослідних установ і підрозділів на основі найбільш конкурентних у Національні наукові центри (об'єднання інститутів), Державні ключові лабораторії, Навчально-наукові центри та Дослідницькі університети, а також для гнучкого перепідпорядкування підрозділів з метою їх об'єднання, укрупнення і заснування нових форм.
- Провести, з урахуванням результатів атестації та інвентаризації, реорганізацію системи національних академій наук і галузевих дослідних установ. Відповідні зміни до законодавства попередньо обговорити з залученням ключових учасників. Пропонується НАПНУ, НААН та НАПрНУ перетворити на наукові громадські організації, а їх дослідницькі установи та організації за результатами атестації приєднати до відповідних відділень НАНУ чи профільних ЗВО (за згодою останніх), передати до профільних ГРБК, або (установи з низьким науковим потенціалом) ліквідувати. НАМНУ перетворюється за аналогом National Institute of Health - її установи концентруються на проведенні наукових та клінічних

досліджень, а ті підрозділи, що не займаються наукою і виконують суто лікувальні функції, передаються Міністерству охорони здоров'я. Дослідницькі установи Національної академії мистецтв передаються НАНУ або профільним ЗВО, а сама академія перетворюється та мистецьку громадську організацію.

- До складу НАНУ входять лише ті установи або структурні підрозділи, яким за результатами державної атестації присвоєно категорії «А» і «Б» (за винятком установ/підрозділів спеціального призначення типу музеїв, ботанічних садів, дендрологічних парків, заповідників тощо, які слугують дослідними полігонами), а інші, в разі відсутності змін протягом певного терміну після атестації (оцінювання), мають бути реорганізовані або ліквідовані.
- Займати керівні адміністративні посади у системі НАНУ та всіх інших наукових (науково-освітніх) установ інших ГРБК, починаючи з рівня заступника директора (проректора, заступника начальника та аналогічних посад) і вище, дозволяється лише до досягнення 70 років.
- Розробити та здійснити комплекс заходів із сприяння інтеграції освіти, науки та інновацій.
- Розглянути питання про створення центрального органу виконавчої влади з питань науки, головною функцією якого має бути розробка та реалізація системної державної політики з розвитку науки і інновацій та координація дій органів виконавчої влади у цій галузі. Такому органу не повинні напряму підпорядковуватися дослідницькі установи та ЗВО, за винятком тих, що безпосередньо забезпечують реалізацію його головного завдання, а його роль полягатиме в визначенні стратегії і пріоритетів державної політики в сфері науки і технологій, координації ефективного розвитку і оптимізації дослідницьких установ всіх підпорядкувань і форм власності.
- Для забезпечення реалізації запропонованих заходів, Комітетом ВРУ з питань науки та освіти, Міністерством освіти і науки, НРПНТ та новоствореним центральним органом виконавчої влади з питань науки, здійснюється підготовка відповідних законодавчих ініціатив, зокрема внесення змін до Закону України про наукову та науково-технічну діяльність.

ВИЙТИ У ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПРОСТІР.

- Розробити згідно Рекомендацій «Заключного звіту аудиту науки України» системний підхід до інтеграції у Європейський дослідницький простір, на рівнях: політичному/законодавчому, організаційному (створення партнерств, заснованих на місіях), семантичному (словник парадигми Відкритих інновацій, Відкритої науки, Відкритість до світу) та технологічному (національна ініціатива Європейської хмари відкритої науки). Включити відповідні заходи з реалізації цієї політики до дорожньої карти угоди про науково-технічне співробітництва України з ЄС. Впровадити програму фінансової підтримки з реалізації цих напрямів, подати на розгляд донорів України в якості першочергових питань.